

Rozdział 9
Iran w polityce Unii Europejskiej
(Angelika Domagalska, Wioletta Kaczmarek)

Angelika Domagalska, Wioletta Kaczmarek

Islamska Republika Iranu jest potęgą bliskowschodnią, a także największym państwem szyickim, położonym w rejonie Zatoki Perskiej i graniczącym m.in. z Turcją, Irakiem i Afganistanem. Posiada drugie pod względem wielkości złoża gazu ziemnego na świecie oraz czwarte pod względem wielkości złoża ropy. Jednak nie tylko surowce naturalne sprawiają, że Iran jest jedną z najszybciej rozwijających się gospodarek świata. Ta gałąź przemysłu stanowi jedynie 10% jego PKB – inne znaczące obszary to sektor motoryzacyjny, metalurgiczny i rolniczy¹. Iran jest największą gospodarką światową niebędącą członkiem Światowej Organizacji Handlu i mimo usilnych starań oraz oficjalnego poparcia Unii Europejskiej w tej kwestii nie zanoszą na zmianę sytuacji. Pomimo ogromnego potencjału państwa, na który składają się duża liczba młodej ludności, dobrze wykształcone społeczeństwo oraz duża powierzchnia kraju zasobnego w surowce naturalne, wprowadzenie przez społeczność międzynarodową sankcji spowodowało długotrwały izolacjonizm Iranu oraz jego zastój gospodarczy.

Warto również wspomnieć, że Unia Europejska nie ma stałego przedstawicielstwa w Islamskiej Republice Iranu, ale działa w ścisłej współpracy z ambasadami państw członkowskich UE w Teheranie.

W niniejszym rozdziale zostały przedstawione stosunki bilateralne Unii Europejskiej z Iranem, zarówno w kontekście politycznym, jak i gospodarczo-społecznym. Jako ramy czasowe przyjęto okres od roku 1979 (proklamacja Islamskiej Republiki Iranu) do czasów współczesnych. W pierwszej części rozdziału omówiono problematykę relacji politycznych z Iranem, zależnych w znacznej mierze od prowadzonego przez Iran programu jądrowego, oraz problematykę nieprzestrzegania prawa międzynarodowego i praw

1 *Dlaczego nadszedł czas na inwestycje w Iranie*, www.asstra.pl/aktualnosci/aktualnosci-asstrA/2017/04/dlaczego-nadszedl-czas-na-inwestycje-w-iranie/ (data dostępu: 27.06.2017).

człowieka. Przeanalizowano również wkład Iranu – jako państwa o niekwestionowanej pozycji w regionie – w sprawę rozwiązania konfliktów bliskowschodnich i stabilizację sytuacji międzynarodowej w tej części świata. Drugą część rozdziału stanowią relacje gospodarcze, w ramach których przedstawiono rozmiar i typy wymiany handlowej, jej główne determinanty oraz kwestię pomocy rozwojowej. By w pełni zrozumieć zależności gospodarcze łączące Unię Europejską z Iranem, należy przyrzeć się również kwestii współpracy sektorowej oraz inwestycji zagranicznych. Podstawową tezę tego artykułu jest stwierdzenie, że sytuacja gospodarcza Iranu stanowi główny determinant współczesnych stosunków europejsko-irańskich. Problem wzajemnych relacji od zawsze bowiem leżał w kwestii aktualnej kondycji gospodarczej partnera. Naturalnym zjawiskiem w polityce międzynarodowej jest zainteresowanie surowcami, wymianą handlową, a wraz z postępującą globalizacją – także wymianą usług. Wszystko to ma na celu budowanie dobrobytu i rozwój gospodarczy poszczególnych aktorów tej współpracy.

9.1. Historia relacji

Od czasu proklamowania w 1979 r. Islamska Republika Iranu stanowiła jeden z głównych punktów zainteresowania Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej na Bliskim Wschodzie. Specyficzny ustrój Iranu oraz zasobność w surowce energetyczne spowodowały wzmożone zainteresowanie poczynaniami nowego państwa. Od początku istnienia republiki jej relacje z europejskim partnerem nie układały się najlepiej. Nadrzędnymi celami Iranu w pierwszych dekadach istnienia była odbudowa i rozwój kraju, a także ochrona wartości będących podstawą rewolucji islamskiej z 1979 r. Nowa republika odrzuciła całkowicie wartości zachodnie, nie mogąc dopasować się do aktualnej sytuacji geopolitycznej na świecie. Próba uporządkowania swojej sytuacji wewnętrznej wiązała się często z łamaniem praw człowieka. W dobie świata dwubiegunowego Iran musiał szukać dla siebie trzeciej drogi, nie mogąc związać się z żadnym z istniejących obozów politycznych. Problemem w ewolucji stosunków Europy z Iranem stała się także rosnąca ambicja nowego państwa i jego próby zdobycia broni masowego rażenia. Skutkiem tego było wytworzenie się polityki izolacjonizmu, w której Iran pozostawał aż do lat 90. XX w.²

2 N. Mocior, *Zrozumieć Iran – bilans dialogu Unii Europejskiej i Iranu*, [w:] *Zachód a świat islamu – zrozumieć Innego*, I. Kończak, M. Woźniak (red.), Łódź 2012, s. 92.

Przełomowym momentem w historii relacji europejsko-irańskich był początek lat 90. XX w. Po zakończonych konfliktach irańsko-irackim i irańsko-kuwejckim w 1991 r. Iran wyraźnie zwrócił się w stronę świata zachodniego, a EWG stała się potencjalnym sojusznikiem Iranu jako przeciwwaga dla wpływów amerykańsko-izraelskich w regionie. Wyjście z polityki izolacjonizmu miało także ściśle powiązanie ze śmiercią ajatollaha Chomeiniego w 1989 r. i objęciem władzy przez mniej zagorzałego przeciwnika Zachodu – ajatollaha Chameneiego. Głównym celem polepszenia relacji z Europą miała być współpraca polityczna, uzyskanie dostępu do rynku europejskiego oraz do nowych technologii, a ze strony EWG stworzenie rynku zbytu dla produktów europejskich w Iranie. Biorąc pod uwagę wymierne korzyści ze współpracy, EWG zdecydowała o podjęciu dialogu politycznego. Jednym z czynników determinujących podjęcie rozmów politycznych z trudnym partnerem była obawa, że nawiąże on stosunki z Chinami lub Rosją, co mogłoby znacznie zachwiać równowagą sił, z trudem utrzymywaną na arenie międzynarodowej.

Pierwsze kilka lat relacji europejsko-irańskich określane jest jako polityka „krytycznego dialogu”, która była w rzeczywistości wspólną strategią Europy i Stanów Zjednoczonych na rzecz działań wobec Iranu³. Był to okres licznych konfliktów, ale także prób zaangażowania Iranu w dialog na temat praw człowieka. Efektem było uzyskanie przez Unię Europejską pozycji pierwszego partnera handlowego Iranu. Unia miała świadomość wysokiej pozycji Iranu w regionie Bliskiego Wschodu, jednak nieprzestrzeganie prawa międzynarodowego i niewywiązywanie się z umów utrudniło rozwój relacji. Dialog został zawieszony w 1997 r. z powodu tzw. kryzysu mykońskiego z 1992 r. (zamach na przywódców opozycji kurdyjskiej w berlińskiej restauracji Mykonos)⁴.

Nowe perspektywy dla rozwoju stosunków Unii z Iranem powstały wraz z wyborem na stanowisko prezydenta Mohammada Chatamiego w 1997 r. Zaproponowane przez nowego prezydenta reformy polityczne, kulturalne i gospodarcze spotkały się z aprobatą ze strony Unii Europejskiej, która zaczęła wieść prym w dialogu międzynarodowym z Iranem.

3 A. Zawół, *Międzynarodowe znaczenie teokracji w Islamskiej Republice Iranu*, Warszawa 2008, s. 104.

4 D. Pawelczyk, *UE-Iran, czyli nuklearnej ciuciubabki ciąg dalszy*, www.uniaeuropejska.org/unijne-potyczki-z-iranem-nuklearnej-ciuciubabki-cig-dalszy/ (data dostępu: 27.06.2017).

Postępujące próby liberalizacji polityki przez nowego prezydenta znalazły uznanie w Europie i spowodowały odnowienie dialogu politycznego, tym razem w formie „konstruktywnego dialogu”. W 1998 r. Unia Europejska podjęła decyzję o rozszerzeniu współpracy handlowej i inwestycjach w Iranie⁵. Lata 1998–2001 stanowiły znaczący wkład w rozwój stosunków europejsko-irańskich jako okres wzmożonej współpracy w dziedzinie gospodarki, ale także w ramach dialogu politycznego. Pod koniec lat 90. nastąpiła wyraźna intensyfikacja stosunków gospodarczych pomiędzy Iranem a kolejnymi krajami Unii. Reelekcja Chatamiego w 2001 r. przyniosła także nowe nadzieje odnośnie do postaci stosunków europejsko-irańskich, jak również sytuacji wewnętrznej w samym Iranie. Dialog końca lat 90. opierał się głównie na potrzebie modernizacji społeczeństwa irańskiego, jego ideologii, ale także konieczności postępu demokratyzacji w państwie. Demokracja, przestrzeganie praw człowieka oraz pogłębianie współpracy gospodarczej od początku były dla Unii głównymi przesłankami dla utrzymywania relacji.

9.2. Relacje polityczne na początku XXI w.

Postęp dialogu Unii Europejskiej oraz szeroko rozumianego świata zachodniego z Iranem od lat jest ściśle związany z aspiracjami irańskimi dotyczącymi posiadania broni masowego rażenia. Dialog prowadzony w pierwszej dekadzie tego wieku stanowi konsekwencję podejrzania Iranu o zamiar posiadania technologii, która pozwoliłaby produkować głowice nuklearne i dzięki temu przejąć całkowitą kontrolę nad regionem Bliskiego Wschodu. Podstawowym celem tego dialogu jest umocnienie stosunków bilateralnych w taki sposób, by Iran był zaangażowany w cele polityki unijnej w regionie, tj. uregulowanie kryzysu bliskowschodniego, walkę z terroryzmem i proces nieprolifracji broni masowego rażenia.

Budowanie relacji Unii z Iranem nie było łatwym procesem. Jedną z przyczyn jest różnica stanowisk w samej Unii – frakcja mocno związana relacjami gospodarczymi z Iranem, złożona z Francji, Niemiec, Włoch, Hiszpanii, Austrii i Grecji, opowiada się za intensyfikacją kontaktów, zaś przeciwnicy tej idei, czyli głównie Wielka Brytania, Irlandia i Holandia, opowiadają się za zachowaniem większego dystansu wobec wschodniego partnera. Oprócz interesów gospodarczych konkretnych państw dla Unii

.....
5 A. Zawół, *op. cit.*

Europejskiej, jako jednej z bardziej liczących się sił politycznych na świecie, ważne jest zachowanie bezpieczeństwa międzynarodowego. Problematyczną kwestią w relacjach z Iranem jest dialog dotyczący nieprolifracji broni masowego rażenia. Mimo że rozmowy na ten temat zaczęły się już w latach 90. XX w., to zagrożenie przybrało na sile w pierwszych latach XXI w. W 2002 r. ujawniono tajne działania Iranu mające na celu zdobycie broni nuklearnej⁶. W związku z zaistniałą sytuacją rozpoczął się trudny dialog, trwający kilkanaście lat.

Pierwszą ważną inicjatywą była tzw. formuła E3 – próba zapobieżenia kryzysowi, który był bliski wybuchu po ujawnieniu tajnych działań Iranu. W prowadzone rozmowy zaangażowane były Francja, Wielka Brytania oraz Niemcy, cała grupa była zaś dodatkowo wspierana działaniami wysokiego przedstawiciela UE ds. wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Javiera Solany. W rezultacie prowadzonej przez Unię polityki w ramach grupy E3 w 2003 r. podpisano z rządem Mohammada Chamtamiego deklarację teherańską⁷, czyli zobowiązanie Iranu do podpisania protokołu dodatkowego do układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej NPT (Nuclear Non-Proliferation Treaty)⁸. Protokół zakładał m.in. możliwość niezapowiedzianych kontroli Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (MAEA, International Atomic Energy Agency – IAEA) i zaniechanie wzbogacania uranu, ale zezwalał na realizację programu pokojowego wykorzystania energii atomowej. Według raportu MAEA z 2004 r. Iran nie zastosował się do wymienionych postanowień, co spowodowało pogorszenie się relacji Teheranu z UE i wznowienie programu wzbogacania uranu dla celów naukowych. Kolejna propozycja Unii (udostępnienie Iranowi nowoczesnej, pokojowej technologii nuklearnej w zamian za zarzucenie programu wzbogacania uranu) nie spotkała się z entuzjazmem ze strony irańskiej, która uznała, że zgoda na warunki stawiane przez Europę może stanowić zagrożenie dla narodowego interesu państwa i jego bezpieczeństwa ekonomicznego.

6 W. Posch, *Iran and the European Union*, www.iranprimer.usip.org/resource/iran-and-european-union (data dostępu: 27.06.2017).

7 Tekst deklaracji teherańskiej oraz innych porozumień dotyczących irańskiego programu nuklearnego zob. *Iran's Nuclear Programme: A Collection of Documents*, www.fas.org/nuke/guide/iran/uk2005.pdf.

8 NPT (Nuclear Non-Proliferation Treaty), czyli układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej, jest umową, która zabrania państwom posiadającym technologię budowy broni jądrowej sprzedaż jej do krajów, które tej technologii nie posiadają, oraz zobowiązuje państwa, które jej nie posiadają, do zaprzestania prób jej rozwoju.

Jednym z ważniejszych punktów w czasie trwania dialogu było wypracowanie w listopadzie 2004 r. porozumienia paryskiego, wedle którego Iran otrzymał gwarancję prowadzenia badań nad technologią nuklearną dla celów pokojowych, lecz musiał zawiesić program wzbogacania uranu. Pojawiła się także możliwość wznowienia negocjacji w sprawie Porozumienia o Handlu i Współpracy (TCA). Problem programu nuklearnego w Iranie stanowił w tym czasie priorytet dla stosunków unijno-irańskich, a inne kwestie nie były tak istotne⁹.

Rok 2005 to czas poruszenia politycznego Iranu, związany przede wszystkim ze zmianą prezydenta, ale również z początkiem negocjacji dotyczących akcesji Iranu do WTO. W grudniu tego roku wypowiedzi na temat Izraela, sprawy Holocaustu, a także wznowienie programu nuklearnego spowodowały ochłodzenie relacji¹⁰. Problem działalności atomowej Iranu został na początku 2006 r. przekazany pod obrady Rady Bezpieczeństwa ONZ, która przyjmując kolejne rezolucje, próbowała ograniczyć irański program nuklearny. Uchwały podjęte w tej sprawie przez ONZ to rezolucje nr 1696, 1737, 1747, 1803, 1835 i 1929¹¹. Rezolucja nr 1737 wprowadziła wobec Iranu sankcje, rozszerzone następnie przez kolejne rezolucje, w związku z niezastosowaniem się do poprzedniego rozporządzenia, które miało zawiesić prace nad wzbogacaniem uranu¹².

Sankcje ustalone przez Radę Bezpieczeństwa ONZ zostały bezpośrednio wdrożone przez Unię Europejską, a kolejne, nałożone już przez samą Unię, dotyczyły handlu, sektora finansowego i transportu. Na Iran nałożono ograniczenia związane z handlem niektórymi towarami (broń, produkty podwójnego zastosowania lub służące wzbogacaniu uranu, ropa i metale szlachetne), zamrożono mienie Irańskiego Banku Centralnego i innych większych banków komercyjnych, zakazano dostępu do lotnisk UE irańskim samolotom towarowym, a także ograniczono

9 Więcej o dialogu prowadzonym przez społeczność międzynarodową z Iranem na temat jego programu nuklearnego zob. B. Ćwioro, *Międzynarodowe wysiłki na rzecz powstrzymania irańskiego programu nuklearnego*, www.bbn.gov.pl/download/1/2526/B__Cwioro__Miedzynarodowe_wysilki_na_rzecz_powstrzymania_iranskiiego_programu_nuk.pdf (data dostępu: 16.05.2017).

10 R. Patterson, *EU Sanctions on Iran: the european political context*, „Middle East Policy” 2013, vol. XX, no. 1.

11 Pełne teksty rezolucji 1696, 1737, 1747, 1803, 1835, 1929 zob. www.armscontrol.org/factsheets/Security-Council-Resolutions-on-Iran (data dostępu: 27.06.2017).

12 B. Ćwioro, *op. cit.*

możliwość swobodnego przemieszczania się osób, które zostały indywidualnie objęte sankcjami¹³. Część z wyżej wymienionych sankcji została zniesiona w 2014 r. w ramach realizacji tymczasowego porozumienia – „Wspólnego planu działania”¹⁴. Porozumienie to zostało ustalone w listopadzie 2013 r. pomiędzy Unią Europejską, Rosją i Chinami a Iranem. Kolejnym krokiem było zawarcie 14 lipca 2015 r. „Wspólnego kompleksowego planu działania”, które spowodowało przedłużenie zniesienia sankcji do 28 stycznia 2016 r. Jeszcze przed tą datą, czyli 16 stycznia 2016 r., Rada Bezpieczeństwa ONZ, w oparciu o raport MAEA, zniosła ciężące na Iranie sankcje gospodarcze i finansowe¹⁵. Odrębną kwestią jest utrzymywanie w dalszym ciągu sankcji nałożonych w wyniku łamania praw człowieka w Iranie, co zostanie jednak omówione w kolejnym podrozdziale.

9.3. Strategia unijna dla Iranu po porozumieniu nuklearnym

Po przyjęciu „Wspólnego kompleksowego planu działania” Parlament Europejski ogłosił strategię wobec Iranu (Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 25 października 2016 r. w sprawie strategii UE wobec Iranu po zawarciu porozumienia w sprawie energii jądrowej – 2015/2274(INI)¹⁶. Podstawą wprowadzenia strategii było wdrażanie JCPOA (Joint Comprehensive Plan of Action – „Wspólny kompleksowy plan działania”)¹⁷ i stosowanie się Iranu do jego postanowień, a dzięki temu zniesienie sankcji gospodarczych nakładanych na Iran od 2006 r. Zakładał on znaczącą poprawę w stosunkach bilateralnych, dalszą współpracę i dialog na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej, dyplomatycznej, akademickiej

13 Rada Unii Europejskiej, *Unijne sankcje wobec Iranu*, www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/iran/ (data dostępu: 16.05.2017).

14 „Wspólny plan działania”, The Washington Institute, www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/document-november-24-joint-plan-of-action (data dostępu: 27.06.2017).

15 Rada Unii Europejskiej, *Unijne sankcje wobec Iranu...*

16 Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 25 października 2016 r. w sprawie strategii UE wobec Iranu po zawarciu porozumienia w sprawie energii jądrowej (2015/2274(INI), www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0402+0+DOC+XML+V0//PL (data dostępu: 27.06.2017).

17 Departament Stanu USA, *Joint Comprehensive Plan of Action*, www.state.gov/e/eb/tfs/spi/iran/jcpoa/ (data dostępu: 27.06.2017).

i międzyludzkiej. Według Unii budowanie wzajemnych relacji pozytywnie wpłynie na równowagę w regionie, a także pozwoli Iranowi na regenerację gospodarczą. W tym ostatnim ma pomóc ponowne otwarcie rynku irańskiego dla towarów europejskich o wysokiej jakości oraz współpraca z europejskim sektorem przedsiębiorczości i inwestycji. Należy przy tym pamiętać, że Iran dysponuje zapleczem – młodymi i dobrze wykształconymi obywatelami, których szansą na rozwój są właśnie zagraniczne inwestycje w postaci kapitału europejskiego.

Podstawą współpracy według unijnej strategii miałyby się stać działania na rzecz budowania wzajemnego zaufania na płaszczyźnie technicznej, a więc m.in. poprzez współpracę parlamentarną. Współpraca ta miałaby dotyczyć osiągnięcia wspólnego stanowiska w sprawie działania przeciw terroryzmowi i przestrzegania praw człowieka. Na budowanie długotrwałych relacji korzystny wpływ mają również kontakty dyplomatyczne na najwyższych szczeblach. W strategii wymieniono wizytę wysokiego przedstawiciela UE ds. WPZiB Federiki Mogherini wraz z siedmioma komisarzami w Iranie.

8 maja 2018 r. prezydent Stanów Zjednoczonych Donald Trump oświadczył, że wycofuje USA z porozumienia nuklearnego zawartego w 2015 r. Powiedział, że „układ nigdy nie przyniósłby pokoju” i dodał, że jeśli Iran zdecyduje się na rozmowy w sprawie nowego porozumienia, to on „jest w stanie i jest chętny” do podjęcia negocjacji na ten temat. Donald Trump zagroził też Teheranowi „poważnymi konsekwencjami”, jeśli Iran uzyska broń atomową¹⁸. Kilka dni później, 15 maja 2018 r., w Brukseli odbyło się spotkanie przedstawicieli UE i Iranu. Unię Europejską reprezentowali ministrowie spraw zagranicznych Niemiec, Francji i Wielkiej Brytanii oraz Federica Mogherini, a stronę irańską reprezentował minister spraw zagranicznych Mohammad Dżawad Zarif. UE i Iran wyraziły chęć zachowania porozumienia nuklearnego i dalszej współpracy. Brytyjski minister spraw zagranicznych oznajmił, że sankcje ze strony Stanów Zjednoczonych będą odczuwalne również w Europie, na czym mogą ucierpieć europejskie firmy i interesy w dziedzinie bezpieczeństwa¹⁹. W sytuacji

18 *Donald Trump wycofuje USA z porozumienia nuklearnego z Iranem*, Portal Gospodarczy WNP, 08.05.2018, www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/donald-trump-wycofuje-usa-z-porozumienia-nuklearnego-z-iranem,322804_1_0_0.html (data dostępu: 1.06.2018).

19 K. Domagała, *Unia Europejska i Iran chcą ocalić porozumienie nuklearne*, www.dw.com/pl/unia-europejska-i-iran-chaq-ocaliq-porozumienie-nuklearne/a-43806396 (data dostępu: 1.06.2018).

gdyby porozumienie zostało całkowicie zerwane, sankcje USA odcisnęłyby piętno na rynku europejskim²⁰.

Unia Europejska stara się rozwijać stosunki z Iranem w dziedzinie energii, dlatego też komisarz ds. działań w dziedzinie klimatu i energii Miguel Arias Cañete odwiedził Teheran w dniach 18–20 maja 2018 r., aby kontynuować zacieśnianie współpracy energetycznej między UE a Iranem. Komisarz planował serię spotkań politycznych na wysokim szczeblu, w tym z ministrem spraw zagranicznych Zarifem, wiceprzewodniczącym i szefem Międzynarodowej Organizacji Energii Atomowej Alim Akbarem Salehim, wiceprzewodniczącym Jelalem Kalantarim, odpowiedzialnym za środowisko i klimat, ministrem do spraw ropy naftowej Bidżanem Namdarem Zanganehem i ministrem energii Rezą Ardakanianem. Celem wizyty było umacnianie stosunków energetycznych z Iranem, przede wszystkim przeciw nowej polityce prezydenta Trumpa. Zniesienie sankcji związanych z energią jądrową jest istotną częścią umowy nuklearnej. Unia Europejska wielokrotnie podkreślała, że nie tylko pozytywnie wpływa ono na handel i stosunki gospodarcze z Iranem, ale także – i przede wszystkim – zapewnia kluczowe korzyści dla narodu irańskiego. Według komisarza Unia Europejska jest w pełni zaangażowana w zapewnienie kontynuacji tego procesu i jest również zdecydowana działać zgodnie ze swoimi interesami bezpieczeństwa oraz chronić swoje inwestycje gospodarcze²¹.

9.4. Dialog na temat praw człowieka

Jednym z newralgicznych punktów dialogu politycznego między Unią Europejską a Iranem jest problem przestrzegania praw człowieka przez rząd w Teheranie. Swój niepokój Unia wyraziła poprzez oświadczenie Rady Unii Europejskiej z 25 maja 2007 r. Obawy budziły przede wszystkim fala aresztowań aktywnych członków społeczeństwa obywatelskiego i zastraszanie naukowców i dziennikarzy. W oświadczeniu wymienione

20 *Ratunek dla porozumienia jądrowego: Iran określił deadline dla UE*, Wschodnik.pl. Nowiny z Ukrainy, 26 maja 2018, www.wschodnik.pl/swiat/item/17076-ratunek-dla-porozumienia-jadrowego-iran-okreslil-deadline-dla-ue.html (data dostępu: 1.06.2018).

21 European Commission, *Commissioner Miguel Arias Cañete in Iran to Strengthen Energy co-operation*, 18.05.2018, www.ec.europa.eu/info/news/commissioner-miguel-arias-canete-iran-strengthen-energy-co-operation-2018-may-18_en (data dostępu: 1.06.2018).

zostały następujące niepokojące praktyki, uznane przez Unię za naruszające prawa człowieka:

- pogorszenie się sytuacji mniejszości etnicznych i religijnych poprzez wykluczanie ich z życia publicznego i dyskryminację;
- stosowanie kary śmierci (Unia stanowczo sprzeciwia się temu procederowi, stosowanemu także wobec nieletnich);
- inne okrutne lub niehumanitarne kary (np. amputacje, kamienowanie);
- nakaz stosowania rygorystycznych reguł dotyczących ubioru mężczyzn i kobiet;
- zamykanie biur organizacji pozarządowych²².

Jako przykład stosowania wyżej wymienionych praktyk Rada Unii Europejskiej wymienia przypadek Mohammada Moussaviego, którego egzekucja odbyła się 22 kwietnia 2007 r. (choć w chwili popełnienia przestępstwa miał dopiero 16 lat). Sprawa wspomnianego obywatela była dwukrotnie podnoszona w rozmowach dwustronnych jako działanie niezgodne z prawem, ponieważ Iran zobowiązał się do przestrzegania moratorium w sprawie wykonywania egzekucji na nieletnich przestępcach, ogłoszonego przez rząd w 2005 r.²³ Według corocznego raportu na temat praw człowieka ogłaszanego przez Departament Stanu USA w 2016 r. mogło dojść nawet do 437 egzekucji. Oficjalnym powodem skazywania na karę śmierci był m.in. handel narkotykami (wyroki te stanowiły 80% wszystkich egzekucji). W rzeczywistości kara śmierci stosowana jest też za apostazję, stosunki między osobami tej samej płci, zdradę małżeńską i działalność opozycyjną²⁴.

Jako środek przymusu dla przestrzegania przez Iran praw człowieka Unia Europejska wprowadziła w 2011 r. sankcje obejmujące zamrożenie aktywów i zakaz wydawania wiz dla osób, wobec których istnieje podejrzenie, że są odpowiedzialne za rażące naruszenia w tym aspekcie. Restrykcje objęły ok. 30 irańskich dygnitarzy, którzy otrzymali zakaz wjazdu na teren Unii Europejskiej. Podobne restrykcje dotyczyły wcześniej osób związanych z realizacją planu nuklearnego. Drugim rodzajem sankcji był zakaz eksportu do Iranu sprzętu, który mógłby zostać wykorzystany przeciw ludności, także poprzez monitorowanie przekazów komunikacyjnych. Ze względu na to, że Iran nie zmienia w sposób efektywny swojej polityki

22 Rada Unii Europejskiej, Oświadczenie prezydencji w imieniu Unii Europejskiej w sprawie praw człowieka w Iranie, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/PL/cfsp/94444.pdf (data dostępu: 10.06.2017).

23 *Ibidem*.

24 *Iran*, Human Rights Watch, www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/iran (data dostępu: 10.06.2017).

wobec własnych obywateli, sankcje zostały po raz kolejny przedłużone, czyli będą obowiązywać do 13 kwietnia 2020 r.²⁵

Dokumentem ukazującym stanowisko Unii Europejskiej wobec łamania praw człowieka w Iranie jest wspomniana wcześniej strategia unijna po porozumieniu nuklearnym. Unia zaznacza w nim konieczność reformy systemu kar w irańskim wymiarze sprawiedliwości, ponieważ uważa za niedopuszczalne stosowanie kary śmierci wobec osób poniżej 18. roku życia. Dostrzega także szansę na zmniejszenie liczby wykonywanych egzekucji, jeśli zostanie zniesiona kara śmierci za przestępstwa związane z handlem narkotykami. Zniesienie kary śmierci jest kluczowym celem unijnej polityki w obszarze praw człowieka, a problem z przestrzeganiem praw człowieka może stać się poważną przeszkodą dla rozwoju współpracy pomiędzy Iranem a Unią Europejską²⁶. By móc efektywnie wpływać na ukierunkowanie polityki irańskiej w temacie praw człowieka, istotna mogłaby się okazać współpraca rządu w Teheranie z zachodnimi ekspertami (mowa tu m.in. o specjalnym przedstawicielu UE ds. praw człowieka, specjalnym przedstawicielu ds. promocji wolności religii i przekonań poza terytorium UE oraz o specjalnym sprawozdawcy ONZ ds. praw człowieka w Iranie)²⁷.

9.5. Bezpieczeństwo w regionie

Ze względu na swoje położenie geopolityczne, dużą liczbę ludności i posiadane surowce naturalne Iran znajduje się na pozycji głównego gracza w regionie Bliskiego Wschodu. Według Unii Europejskiej po zatwierdzeniu porozumienia jądrowego powinien on starać się przywrócić stabilność w regionie, co jest priorytetem dla ochrony jego interesów strategicznych. Unia liczy również na współpracę i dialog dotyczący wyzwań regionalnych (bezpieczeństwo, energia i zarządzanie przepływem uchodźców)²⁸.

.....
25 Rada Unii Europejskiej, *Iran: Rada przedłuża o rok sankcje za poważne naruszenia praw człowieka*, 8.04.2019, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/04/08/iran-council-extends-by-one-year-sanctions-responding-to-serious-human-rights-violation/>.

26 Rada Unii Europejskiej, Oświadczenie prezydencji w imieniu Unii Europejskiej w sprawie praw człowieka w Iranie...

27 M. Golpour, *Building a long-term EU-Iran Strategic Relationship... And putting fundamental human rights back on the agenda*, [w:] *EU-Iran Relations after the Nuclear Deal*, S. Blockmans, A. Ehteshami, G. Bahga (eds.), Brussels 2016.

28 Parlament Europejski, *Sprawozdanie w sprawie strategii UE wobec Iranu po zawarciu porozumienia w sprawie energii jądrowej*, www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.

W opinii Unii Europejskiej Iran miałby zaangażować się w rozwiązanie konfliktów w Iraku, Jemenie, Syrii, Libanie i Afganistanie, pamiętając jednocześnie o poszanowaniu suwerenności tych krajów. Dyplomacja w tym aspekcie miałaby opierać się na unijnych zasadach i wartościach, biorąc pod uwagę obiektywne problemy polityczne, a nie podziały religijne. Unia zaznacza przy tym, że pokój w regionie wpłynie pozytywnie na rozwój całego regionu, a nie tylko największych gospodarek²⁹.

Kluczową kwestią dialogu politycznego, w którym Iran bezwzględnie powinien uczestniczyć, jest zwalczanie terroryzmu i brutalnego ekstremizmu w regionie. Konieczne jest zaangażowanie w rozmowy dotyczące pokoju w Syrii, również poprzez uczestniczenie w Międzynarodowej Grupie Wsparcia Syrii, ponieważ do tej pory wkład irański nie przyniósł wymiernych efektów. Drugą ważną kwestią jest przywrócenie stabilności politycznej w Iraku, głównie poprzez zapobieganie przemocy na tle religijnym.

Unia Europejska uważa, że polityczne zbliżenie Iranu i Arabii Saudyjskiej, oparte na współpracy, ma kluczowe znaczenie dla rozładowania napięć w regionie – to skutkowałoby załagodzeniem konfliktu i związanego z nim problemu kryzysu migracyjnego w Europie³⁰.

9.6. Uwarunkowania gospodarcze wzajemnych relacji

Iran jest drugą co do wielkości gospodarką na Bliskim Wschodzie, jednak przez lata sankcji jego kondycja ekonomiczna znacznie ucierpiała. Szansą na poprawę sytuacji gospodarczej po zniesieniu sankcji stało się otwarcie rynku irańskiego na produkty europejskie oraz zachęcenie do współpracy inwestorów z zachodnich państw. Inwestycje europejskie mają tutaj kluczowe znaczenie, ponieważ Iran zadeklarował chęć wzrostu 8% w skali roku³¹. Warunkiem wzajemnej korzystnej współpracy gospodarczej jest przestrzeganie przez rząd w Teheranie postanowień dotyczących nieprolifracji broni masowego rażenia.

do?type=REPORT&reference=A8-2016-0286&format=XML&language=PL (data dostępu: 10.06.2017).

29 *Ibidem*.

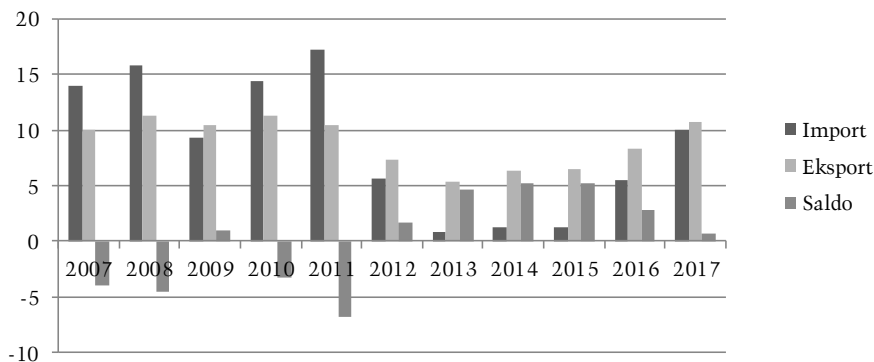
30 S. Jalalpoor, H. Sharfi, *The Role of Iran and America's Middle East Policy in Peace Process of Middle East 2001–2016*, „Journal of History Culture and Art Research” 2016, vol. V, no. 4.

31 *Ibidem*.

Handel jest priorytetowym narzędziem służącym wyjściu Iranu z izolacjonizmu i budowaniu potęgi gospodarczej, która pomoże w stabilizacji sytuacji w regionie oraz w jego rozwoju. PKB Iranu jest szacowany przez Bank Światowy na 454 mld dolarów w roku 2017³², przy czym wartość wymiany handlowej z UE wynosi 21 mld euro, przy zaledwie 8 mld w 2015 r.³³ Poza wzmocnionymi relacjami gospodarczymi z Unią, która była pierwszym partnerem handlowym przed wprowadzeniem sankcji, Iran powinien także dążyć do zacieśnienia współpracy z innymi państwami w regionie. Wartości, którymi powinien kierować się Iran w budowaniu relacji handlowych z innymi aktorami na arenie międzynarodowej, to przede wszystkim poszanowanie zasad Światowej Organizacji Handlu, dbałość o dobry wpływ rozwoju gospodarczego dla społeczeństwa irańskiego, przejrzystość sektora finansowego i zwalczanie korupcji.

Jak już zostało wspomniane, Unia Europejska była pierwszym partnerem handlowym Iranu do roku 2006, następnie zaczęto wprowadzać sankcje, uderzające głównie w sektor gospodarczy. W 2017 r. głównymi partnerami handlowymi Iranu były Chiny (19,5%), Zjednoczone Emiraty Arabskie (16,8%) i UE (16,3%).

w mld euro

Wykres 19. Wartość wymiany towarów pomiędzy UE a Iranem (w mld euro)

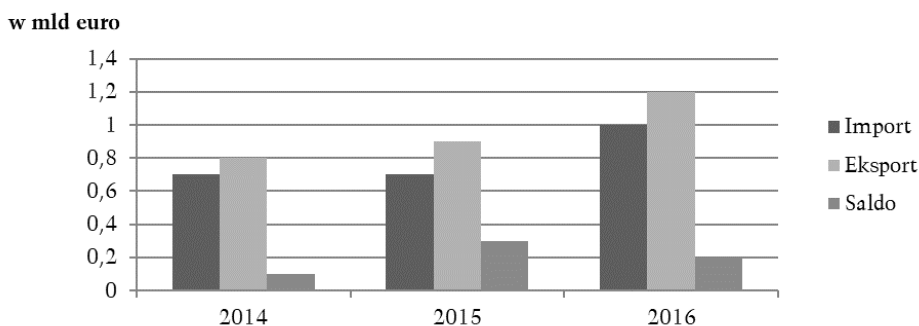
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej.

32 Dane Banku Światowego, www.data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=IR.

33 European Commission, *Iran*, www.ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/iran/ (data dostępu: 10.06.2017).

Bilans handlowy od 2012 r. jest dla Iranu dodatni. Od 2014 r. eksport wzrasta z powodu zniesienia niektórych sankcji. Saldo w handlu z Iranem wyniosło w 2017 r. 682 mln euro i w tym roku Unia Europejska wyeksportowała towary o wartości ponad 10,8 mld euro. Eksport UE do Iranu to głównie maszyny i sprzęt transportowy (5,5 mld euro – 50,9%), chemikalia (1,9 mld euro – 18,1%) i towary przemysłowe (0,9 mld euro – 8,9%).

W 2017 r. UE sprowadziła towary z Iranu o wartości ponad 10,1 mld euro. Większość przywozu z Iranu do UE ma związek z energią (paliwa mineralne stanowią 8,9 mld euro i 88,7% unijnego przywozu z Iranu), kolejne są towary przemysłowe (0,6 mld euro – 6,4%) i żywność (0,3 mld euro – 3,3%).

Wykres 20. Wartość wymiany usług pomiędzy UE a Iranem (w mld euro)

Źródło: Komisja Europejska.

W 2017 r. przywóz z Iranu do UE wzrósł o 83,9%, a wywóz z UE wzrósł o 31,5%. Jest to spowodowane zniesieniem sankcji gospodarczych i stopniowym ponownym otwieraniem rynku irańskiego dla towarów z Europy.

Niewielkim zmianom w ciągu ostatnich lat uległ rynek usług. Rok 2014 był w tym wypadku podobny do 2015, ponieważ import wyniósł 0,7 mld euro, zaś eksport 0,8–0,9 mld euro. Rok 2016 to okres największego importu i eksportu usług, a różnica pomiędzy nimi jest coraz mniejsza³⁴.

Ze względu na to, że Iran nie jest członkiem Światowej Organizacji Handlu, podlega on reżimowi importowemu UE. Do tej pory nie ist-

.....
34 *Ibidem*.

nieje również umowa dwustronna, która umożliwiłaby swobodniejszy przepływ towarów między UE a jej bliskowschodnim partnerem. Rozmowy dotyczące zawarcia takiego porozumienia przebiegały równoległe z prowadzonym dialogiem politycznym w sprawie programu nuklearnego i walki z terroryzmem w latach 2002–2005. Negocjacje w sprawie umowy o wolnym handlu zostały wtedy zawieszono i do tej pory ich nie wznowiono.

Inwestycje zagraniczne pomogą Iranowi rozwinąć jego potencjał gospodarczy, a inwestycje bezpośrednie są szczególnie potrzebne w kluczowych sektorach gospodarki, jak np. energetyka, motoryzacja czy produkcja statków powietrznych. Jako kraj o dużej liczbie ludności oraz wysokim poziomie wykształcenia społeczeństwa Iran jest atrakcyjnym partnerem do inwestycji zagranicznych. We wcześniejszych latach bezpośrednie inwestycje były utrudnione przez kłopotliwe relacje Iranu ze społecznością międzynarodową, a największymi inwestorami były Chiny, Francja, Niemcy i Włochy. Inwestycje dotyczyły przemysłu petrochemicznego, budownictwa, energetyki, telekomunikacji i transportu³⁵. W niedługim czasie od podpisania JCPOA do Iranu udało się ok. 180 delegacji, w tym także z 15 państw członkowskich UE – to pokazuje, jak przedsiębiorstwa europejskie czekały na zniesienie barier uniemożliwiających inwestowanie w tym państwie³⁶.

W Iranie funkcjonuje siedem stref wolnego handlu, co może pomóc w przyciągnięciu inwestorów do kraju. Strefy te charakteryzują się udogodnieniami w zakresie zatrudnienia i zwolnieniami podatkowymi oraz celnymi, które dotyczą jednak określonych gałęzi gospodarki³⁷. Mimo pozytywnych perspektyw na rozwój inwestycji w Iranie, stanowiących także niewiarygodną szansę dla przedsiębiorców europejskich, należy pamiętać że niektóre operacje mogą być utrudnione ze względu na problem z przepływem płatności, który jeszcze nie został rozwiązany.

W 2016 r. inwestycje unijne w Iranie sięgnęły 4,2 mld euro, czyli prawie o połowę więcej, niż wyniosły inwestycje irańskie w Europie.

35 A. Dzisiów-Szuszczkiewicz, *Inwestycje zagraniczne w Islamskiej Republice Iranu do końca 2008 roku*, www.bbn.gov.pl/download/1/1923/9-10inwestycjezagraniczne-wiranie.pdf (data dostępu: 10.06.2017).

36 Parlament Europejski, *Sprawozdanie w sprawie strategii UE wobec Iranu po zawarciu porozumienia w sprawie energii jądowej...*

37 J. Chałas, *Inwestowanie w Iranie będzie łatwiejsze*, www.prawo.money.pl/aktualnosc/okiem-eksperta/artukul/inwestowanie-w-iranie-bedzie-latwiejsze,23,0,1942807.html (data dostępu: 10.06.2017).

9.7. Współpraca sektorowa

Ze względu na bogactwa naturalne, a w szczególności na zasobność w surowce energetyczne, Iran jest dla Unii Europejskiej szansą na dodatkowe zabezpieczenie energetyczne oraz dywersyfikację źródeł energii. Z drugiej strony Iran po zniesieniu sankcji gospodarczych uzyska dostęp do zachodnich, nowoczesnych technologii, co umożliwi mu prace nad rozwojem odnawialnych źródeł energii.

Konieczne jest podjęcie dialogu dotyczącego ochrony środowiska i promowanie polityki zrównoważonego rozwoju, ponieważ Iran boryka się z wyzwaniem środowiskowymi, takimi jak niedobór wody czy degradacja gleb. Pomoc Unii w tym zakresie powinna objąć kwestię zarządzania ochroną wody, walkę z pustynnieniem, przeciwdziałanie klęskom naturalnym, takim jak trzęsienia ziemi, a także zwalczanie zanieczyszczenia Morza Kaspijskiego. Choć sytuacja stopniowo ulega poprawie, ponieważ Iran dołączył do konwencji ramsarskiej i Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody, to konieczne jest również wypracowanie projektów w obszarze zarządzania sprawami środowiska. Nie bez znaczenia jest także współpraca regionalna w tym zakresie. Walka z takimi problemami środowiskowymi, jak zanieczyszczenie powietrza, niedobór wody i pustynnienie, jest warunkowana ścisłą współpracą Iranu z krajami sąsiedzkimi³⁸.

9.8. Pomoc humanitarna

Unia Europejska wspiera Iran w próbach poprawy sytuacji uchodźców z Afganistanu. Rząd w Teheranie w oficjalnych statystykach ujmuje 1 mln udokumentowanych afgańskich uchodźców, liczba nieudokumentowanych szacowana jest zaś na ok. 2 mln ludzi. Unia Europejska finansuje działania w ramach pomocy humanitarnej w celu poprawy warunków życia uchodźców, a także umożliwienia ich dzieciom dostępu do irańskiego systemu edukacji. Całkowita wartość zrealizowanych projektów od 1997 r. to ponad 36 mln euro, w 2015 r. jest to zaś 15 mln euro³⁹. W ostatnich latach obserwuje się wzrost zainteresowania Unii pomocą dla nielegalnych uchodźców. W 2017 r. była to kwota ok. 10 mln euro,

38 Parlament Europejski, Sprawozdanie w sprawie strategii UE wobec Iranu po zawarciu porozumienia w sprawie energii jądrowej...

39 European Commission, *Iran*...

która została przeznaczona na niezbędną pomoc dla afgańskich uchodźców, jak również na zapewnienie edukacji dzieciom w wieku szkolnym. Oprócz europejskiej pomocy finansowej Iran zobowiązał się także do włączania wszystkich zarejestrowanych uchodźców afgańskich do krajowego systemu ubezpieczeń zdrowotnych na takich samych zasadach, jak swoich obywateli (miałoby to dotyczyć też wszystkich dzieci, niezależnie od ich statusu prawnego)⁴⁰.

Iran otrzymuje ponadto pomoc humanitarną w związku z katastrofami naturalnymi, a przede wszystkim z powodu zagrożenia trzęsieniami ziemi. Z tego tytułu Unia Europejska udzieliła pomocy humanitarnej dla ofiar trzęsienia ziemi w 1997, 2002 i 2003 r. UE i Iran uzgodniły wzmocnienie współpracy dwustronnej w celu lepszego zapobiegania klęskom żywiołowym, wykrywania ich i reagowania na nie⁴¹.

9.9. Pomoc rozwojowa

Ze względu na długoletnie sankcje nie było możliwości udzielania Iranowi pomocy rozwojowej inaczej niż poprzez kierowanie jej bezpośrednio do społeczeństwa irańskiego. Wszystkie działania mające na celu rozwój państwa w oparciu o środki unijne były finansowane głównie z dwóch źródeł – jednym z nich był instrument Unii Europejskiej na rzecz aktorów niepaństwowych, drugim zaś europejski instrument na rzecz demokracji i praw człowieka (w znacznie mniejszym stopniu). Finansowanie obejmuje następujące działania:

- budowanie instytucjonalnych podstaw dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, by mogło ono prawidłowo wypełniać swoje funkcje;
- dotarcie do grup zagrożonych wykluczeniem i represjami (m.in. afgańscy uchodźcy) oraz młodzieży w celu budowania ich odporności;
- wspieranie działań społeczeństwa obywatelskiego mających na celu walkę z narkomanią, w tym także pomoc w budowie ośrodków leczenia narkomanii;
- wsparcie dla społeczności zamieszkujących regiony szczególnie narażone na występowanie katastrof naturalnych, zwłaszcza poprzez próby zapobiegania takim zdarzeniom⁴².

40 *Ibidem*.

41 *Ibidem*.

42 European Commission, *Iran...*

Ostatnio realizowane programy to:

- „Program regionalny na rzecz afgańskich uchodźców w Iranie i Pakistanie oraz osób powracających w Afganistanie” (trwający od 2015 do końca 2017 r. – jego całkowita realizacja wyniosła ponad 45 mln euro). W 2017 r. UE przeznaczyła prawie 10 mln euro na udzielenie niezbędnej pomocy afgańskim uchodźcom w Iranie, z czego połowa przeznaczona była na poprawę integracji dzieci uchodźców afgańskich z irańskim systemem edukacji⁴³.

- „Eliminacja ubóstwa poprzez sprawiedliwość społeczną, środowiskową i równy podział środków do życia wśród irańskiej społeczności i rdzennej ludności” (również trwający do grudnia 2017 r.; koszt jego realizacji to prawie 500 tys. euro)⁴⁴. Ten program był ukierunkowany na wybrane rdzenne ludy np. Bachtarów czy Kaszkajów, oraz społeczności lokalne w centralnym Iranie. Głównym celem było zmniejszenie ubóstwa wśród społeczności wiejskich w Iranie poprzez poprawę zrównoważonego źródła utrzymania i zapewnienie sprawiedliwości społecznej/środowiskowej, osiągnięcie trwałych środków do życia dla rdzennych mieszkańców i lokalnych społeczności. Innymi ważnymi kwestiami było wzmocnienie, a następnie utrzymanie poziomu zainteresowania obywatelskiego i udziału politycznego wśród zmarginalizowanych społeczności oraz poprawa umiejętności nawiązywania kontaktów i wspierania polityk lokalnych społeczności, rekwizycja zasobów naturalnych na tradycyjnych terytoriach rdzennej ludności i lokalnych społeczności oraz podnoszenie świadomości rdzennej ludności i lokalnych społeczności w zakresie ich społecznych, gospodarczych, kulturalnych i środowiskowych praw i obowiązków w celu zwiększenia ich zdolności do osiągnięcia swoich celów. W rezultacie zwiększono zrównoważone źródła utrzymania dla ludności rdzennej i lokalnych społeczności oraz uczestnictwo lokalnych społeczności w procesie kształtowania polityki, przywrócono tradycyjny styl życia ludów rdzennych i społeczności lokalnych, rozwinięto środowisko ekoturystyczne w społecznościach lokalnych i na obszarach wiejskich, a także odzyskano gatunki pastwiskowe, zachowano je oraz zrównoważono ich wykorzystanie⁴⁵.

43 *Ibidem*.

44 *Ibidem*.

45 Cenesta. Centre for Sustainable Development and Environment, *Social, Environmental and Livelihood Justice for Poverty Elimination for Iranian Indigenous Peoples and Local Communities*, www.cenesta.org/en/2015/01/01/social-environmental-and-livelihood-justice-for-poverty-elimination-for-iranian-indigenous-peoples-and-local-communities/ (data dostępu: 31.05.2018).

- „Budowa infrastruktury edukacyjnej i socjalnej dla społeczności lokalnych w Tiranie i Durrës” (trwający do sierpnia 2017 r. i kosztujący ponad 2,1 mln euro)⁴⁶.

Poza finansowaniem programów rozwojowych z funduszy ujętych powyżej Unia Europejska zapewnia również współpracę w ramach programu Erasmus Mundus, co umożliwi sfinansowanie nauki 30–50 studentom irańskim na uczelniach państw członkowskich UE⁴⁷.

Konkluzje

Stosunki pomiędzy Unią Europejską a Iranem od lat nie należały do najłatwiejszych, głównie przez problemy natury politycznej powodowane przez rząd w Teheranie. Wraz ze zmianą władz irańskich oraz odejściem od programu badań nad technologią jądrową pojawiła się perspektywa owocnej współpracy, jednak w dalszym ciągu wiele aspektów w relacjach politycznych obu podmiotów państwowych wymaga pogłębionego dialogu. Iran jest niekwestionowaną siłą polityczną na Bliskim Wschodzie i Unia Europejska, korzystając z jego pozycji, może starać się wdrażać swoje plany polityczne w regionie. W interesie UE leży rozwój państw bliskowschodnich, ponieważ silne gospodarczo państwo jest zarówno dobrym partnerem w relacjach handlowych, jak i sojusznikiem na arenie międzynarodowej.

Wraz z wdrożeniem JCPOA oraz zniesieniem sankcji gospodarczych nałożonych przez społeczność międzynarodową Iran zaczął otwierać się na Europę, co było przez lata niemożliwe. Wzrost wymiany handlowej świadczy o znacznym zainteresowaniu Teheranu rynkiem europejskim oraz możliwością sprowadzenia inwestycji do kraju. Najbardziej potrzebujące sektory to przemysł lotniczy, rynek nowych technologii oraz źródła energii odnawialnej. Historia relacji UE z Iranem przedstawiona w rozdziale oraz przytoczone argumenty potwierdzają postawioną na początku rozdziału tezę – gospodarka jest głównym czynnikiem popychającym obu partnerów do pogłębienia dialogu, ponieważ wzrost wymiany handlowej i poszerzanie współpracy w wielu sektorach są korzystne dla obu stron. Dzięki współpracy z UE Iran jest w stanie rozwinąć swój potencjał, Unia zyska zaś dobrze prosperującego partnera oraz duży rynek zbytu dla europejskich towarów.

.....
46 *Ibidem*.

47 *Ibidem*.

O wartości kontaktów europejskich z perskim partnerem świadczy regularność wizyt wysokiej rangi urzędników Unii Europejskiej w Iranie. Głównym przedstawicielem UE w tych kontaktach jest Wysoki Przedstawiciel ds. Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Unia nie posiada jeszcze stałego przedstawicielstwa w Teheranie, jednak powinna je stworzyć jak najszybciej, ponieważ to pozwoliłoby lepiej koordynować politykę państw unijnych wobec Iranu. W czasie pokojowych relacji i stawiania na wzajemne zrozumienie to właśnie środki *soft power* mają największe znaczenie. Stałe przedstawicielstwo pozwoliłoby na bieżąco regulować najpilniejsze problemy.

Bibliografia

- Cenesta. Centre for Sustainable Development and Environment, *Social, Environmental and Livelihood Justice for Poverty Elimination for Iranian Indigenous Peoples and Local Communities*, www.cenesta.org/en/2015/01/01/social-environmental-and-livelihood-justice-for-poverty-elimination-for-iranian-indigenous-peoples-and-local-communities/ (data dostępu: 31.05.2018).
- Chalas J., *Inwestowanie w Iranie będzie łatwiejsze*, www.prawo.money.pl/aktualnosci/okiem-eksperta/arttykul/inwestowanie-w-iranie-bedzie-latwiejsze,23,0,1942807.html (data dostępu: 10.06.2017).
- Ćwioro B., *Międzynarodowe wysiłki na rzecz powstrzymania irańskiego programu nuklearnego*, www.bbn.gov.pl/download/1/2526/B_Cwioro_Międzynarodowe_wysiilki_na_rzecz_powstrzymania_iranskiego_programu_nuk.pdf (data dostępu: 16.05.2017).
- Dlaczego nadszedł czas na inwestycje w Iranie*, www.asstra.pl/aktualnosci/aktualnosci-asstra/2017/04/dlaczego-nadszedl-czas-na-inwestycje-w-iranie/ (data dostępu: 27.06.2017).
- Dzisiów-Szuszczkiewicz A., *Inwestycje zagraniczne w Islamskiej Republice Iranu do końca 2008 roku*, www.bbn.gov.pl/download/1/1923/9-10inwestycjezagranicznewiranie.pdf (data dostępu: 10.06.2017).
- Golpour M., *Building a long-term EU-Iran strategic relationship... And putting fundamental human rights back on the agenda*, [w:] *EU-Iran Relations after the Nuclear Deal*, S. Blockmans, A. Ehteshami, G. Bahga (eds.), Brussels 2016.
- Iran's Nuclear Programme: A Collection of Documents*, www.fas.org/nuke/guide/iran/uk2005.pdf.
- Jalalpoor S., Sharfi H., *The Role of Iran and America's Middle East Policy in Peace Process of Middle East 2001–2016*, „Journal of History Culture and Art Research” 2016, vol. 5, no. 4.
- Mocior N., *Zrozumieć Iran – bilans dialogu Unii Europejskiej i Iranu*, [w:] *Zachód a świat islamu – zrozumieć Innego*, I. Kończak, M. Woźniak (red.), Łódź 2012.
- Patterson R., *EU sanctions on Iran: the european political context*, „Middle East Policy” 2013, vol. 20, no. 1.
- Pawelczyk D., *UE-Iran, czyli nuklearnej ciuciubabki ciąg dalszy*, www.uniaeuropejska.org/unijne-potyczki-z-iranem-nuklearnej-ciuciubabki-cig-dalszy/ (data dostępu: 27.06.2017).

- Posch W., *Iran and the European Union*, www.iranprimer.usip.org/resource/iran-and-european-union (data dostępu: 27.06.2017).
- Rada Unii Europejskiej, *Iran: Rada przedłuża o rok sankcje za poważne naruszenia praw człowieka*, 8.04.2019, www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/04/08/iran-council-extends-by-one-year-sanctions-responding-to-serious-human-rights-violation/.
- Ratunek dla porozumienia jądrowego: Iran określił deadline dla UE*, *Wschodnik.pl*. Nowiny z Ukrainy, 26 maja 2018, www.wschodnik.pl/swiat/item/17076-ratunek-dla-porozumienia-jadrowego-iran-okreslil-deadline-dla-ue.html (data dostępu: 1.06.2018).
- Wspólny plan działania*, *The Washington Institute*, www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/document-november-24-joint-plan-of-action (data dostępu: 27.06.2017).
- Zawół A., *Międzynarodowe znaczenie teokracji w Islamskiej Republice Iranu*, Warszawa 2008.
- ec.europa.eu
www.armscontrol.org
www.consilium.europa.eu
www.europarl.europa.eu
www.hrw.org
www.state.gov